

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ลานนาไทยเป็นอาณาจักรหนึ่งในอดีตสมัยที่มีความรุ่งเรืองทางศิลปและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลกที่วัดโพธาราม (เจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่และเวลาไล่เลี่ยกันนั้นก็ได้มีการรวบรวมที่มีชื่อเสียงของเชียงใหม่ เรื่องหนึ่งคือปัญญาสชาดกขึ้น การค้นคว้าในสมัยต่อมาทำให้พบว่ามีเรื่องอื่นๆอีกมาก เช่น ชินกาลมาลี, มงคลทีปนี และมูลศาสนา เป็นต้น ที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกัน ผลของการค้นคว้าเหล่านั้นทำให้ผู้เขียนเชื่อว่าในลานนาไทยจะต้องมีวรรณกรรมเรื่องอื่นๆอีกมากที่ยังค้นหาไม่พบ นายสิงหะวรรณสัย ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจทางด้านวรรณกรรมของลานนาไทยผู้หนึ่งกล่าวว่า วรรณกรรมของลานนาไทยเรื่องต่างๆอาจมีรวมทั้งหมดประมาณ ๔๐๐ เรื่อง ในจำนวนนี้มีเรื่องที่ทางภาคกลางรู้จักกันคืออยู่แล้ว เช่น สมุทโฆษ, คาวี, พระสุทธมนโหราและสังข์ทอง รวมทั้งรามเกียรติ์รวมอยู่ด้วย แม้กระนั้นคนไทยทั่วไปก็รู้จักวรรณกรรมลานนาเพียงส่วนน้อยเท่านั้นหากจะเทียบกับจำนวนที่น่าจะมีอยู่ เท่าที่นางสาวประคอง นิมมานเหมินท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ" เพื่อรับปริญญาโทมาบัณฑิตจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และอาจารย์มณี พยอมยงค์ แห่งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เขียนเรื่อง "ประวัติและวรรณคดีลานนาไทย" ก็ได้กล่าวถึงวรรณกรรมลานนาไทยไว้มาก แต่ก็ไม่ได้อ้างถึงใดทุกฉบับ และแต่ละฉบับที่กล่าวถึงก็เป็นเพียงการแนะนำให้รู้จักโดยสังเขปเท่านั้น

เนื่องจากความเจริญทางพุทธศาสนาในลานนาไทยนั้น ทำให้มีวรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนาเป็นจำนวนไม่น้อยในสมัยที่มีการสังคายนาพระไตรปิฎก เช่นปัญญาสชาดกและมงคลทีปนีดังกล่าวเป็นต้น ต่อมาก็ได้มีผู้นำเอาเรื่องหรือนิทานต่างๆมาแต่งเป็นส่วนว

---

๑. นายสิงหะ วรรณสัย เป็นผู้ที่เคยบวชในจังหวัดลำพูน เมื่อลาสิกขาบทก็ได้เป็นครูระยะหนึ่ง ท่านได้ค้นคว้าและรวบรวมวรรณกรรมลานนาไทยไว้มาก ปัจจุบันนี้ท่านเป็นผู้ช่วยของดร. สุนดีอุสซาว เยอร์มันในการรวบรวมวรรณกรรมลานนาไทย

เทศน์ซึ่งทางลานนาไทยเรียกว่า "คำวธรรม" หรือ "ธรรมคำว" โดยมากเรื่องเหล่านั้นเป็น เรื่องที่นำมาจากปัญญาสชาดกแต่ได้ขยายความขึ้นอีก เช่นคำวธรรมเรื่อง จันทคารซึ่งมาจากจันทคารชาดก เป็นต้น มาในคอนหลังก็ได้้นำเรื่องซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก มาแต่งเป็นคำประพันธ์แบบคำวหรือคำวขอเพื่อจะอ่านหรือขับสู่กันฟังในที่ชุมชน เช่นในงานศพหรือตามบ้านทั่วไป เรื่องที่นำมาแต่งเป็นคำวขอก็ยังเป็น เรื่องในปัญญาสชาดก ต่อมาก็ได้มีผู้คิดผูก เรื่องขึ้นใหม่ เช่น เรื่อง เจ้าสุวัตรและนางบัวคำ, บัวระวงศ์หงส์อำมาตย์ และวรรณพราหมณ์ เป็นต้น

ในบรรดาคำวขอเหล่านั้น เรื่องหงส์หินเป็น เรื่องหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมสูงสุด คำวขอเรื่องหงส์หินฉบับแรกเป็นผลงานของพระยาโลมาวิสัย ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกว่า คำวขอหงส์ยาคำ คำวขอฉบับนี้มีความยาว ๑๙ บท และมีโคลงสรุปใจความอยู่ตอนท้ายของแต่ละบท ต่อมาภายหลังเจ้าสุริยวงศ์ได้แต่งขึ้นใหม่โดยอาศัยเรื่องเก่าแต่มีการ กัดแปลงบ้างเล็กน้อย งานของเจ้าสุริยวงศ์ฉบับนี้มิได้มีผู้นิยมเรียกกันว่าคำวขอหงส์หิน และได้รับการตีพิมพ์เป็นอักษรลานนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ต่อมาเจ้าสุริยวงศ์ได้แก้ไขปรับปรุง ส่วนวนเดิมและพิมพ์เป็นอักษรลานนาอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ ฉบับทั้งสองนี้มีที่ผิดเพี้ยนกันบางแห่ง ต่อมาเมื่ออักษรลานนาไม่เป็นที่นิยมเรียนกันแล้ว ได้มีผู้นำคำวขอหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๔ มาพิมพ์ใหม่เป็นอักษรไทย และยังคงยึดถือฉบับนี้เป็นหลักในการพิมพ์ครั้งต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคำวขอหงส์หินอีกฉบับหนึ่งซึ่งเห็นชัดว่าเป็น ส่วนวนของพระยาโลมาวิสัยและเจ้าสุริยวงศ์ปนกันอยู่ อาจเรียกได้ว่า เป็นคำวขอหงส์หินฉบับผสมซึ่ง เกิดขึ้นจากการคัดแปลงและต่อเติมของนักเขียนคำวขอรุ่นหลังโดยคัดทอนส่วนวนของกวีทั้งสองมาปนกันและต่อเติมด้วยส่วนวนของตัวเองบ้าง

-
๑. พระยาโลมาวิสัย "คำวขอเรื่องเจ้าสุวัตรและนางบัวคำ" แผนกตัวเขียนหอสมุดแห่งชาติ, สมุกุขอัย, เส้นหมึกคำ. อักษรลานนา หมายเลข ๑๑ และ ๑๒
  ๒. บัวระวงศ์หงส์อำมาตย์, เชียงใหม่: ปรานประเทืองวิทยา, พ.ศ. ๒๕๑๐
  ๓. วรรณพราหมณ์, เชียงใหม่: ปรานประเทืองวิทยา, พ.ศ. ๒๕๑๐
  ๔. พระยาโลมาวิสัย "คำวขอเรื่องหงส์ยาคำ" ของนายสิงขระ วรรณสัย, สมุกุขอัย, เส้นหมึกคำ. อักษรลานนา จ.ศ. ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔)

ความมุ่งหมายและขอบเขตของการวิจัย

คำขอหนังสือของเจ้าสุริยวงศ์มีโครงการเรื่องกระทู้รัก แต่มันจะเป็นที่นิยมในลานนาไทยมากก็ยังไม่เป็นที่รู้จักชัดเจนโดยทั่วไป ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะทำการวิจัยเรื่องหนังสือฉบับต่างๆ โดยเฉพาะคำขอหนังสือของเจ้าสุริยวงศ์ซึ่งมีที่ผิดเพี้ยนกันหลายฉบับ เพื่อให้รู้ความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องนี้ และเสนอฉบับที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นฉบับมาตรฐาน แล้วถอดออกอักษรลานนาเป็นอักษรไทย โดยคงรูปการประสมคำแบบลานนาไว้ให้ตรงกับต้นฉบับ เพื่อจะเป็นมูลฐานที่จะมีการศึกษาโดยละเอียดในแง่วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีเปรียบเทียบต่อไป

ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

ผู้เขียนมั่นใจว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการเสนอให้เรื่องหนังสืออันเป็นวรรณกรรมที่ขึ้นชื่อมากที่สุด เรื่องหนึ่งของลานนาไทยให้เป็นที่รู้จัก โดยเฉพาะจะเป็นการหาข้อมูลมาสมทบให้เห็นว่าความนิยมในเรื่องนี้ก่อให้เกิดการแต่งเรื่องหนังสือขึ้นหลายฉบับในเวลาต่างกัน วิทยานิพนธ์นี้จะได้เสนอว่าควรจะมีคำขอเรื่องหนังสือฉบับหนึ่งที่จะได้รับการยกย่องให้เป็นมาตรฐานที่มีการรู้จักทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เขียนได้เดินทางไปยังจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเพื่อสืบหาคำขอเรื่องหนังสือหรือหนังสือค่า, คำธรรมเนียมเรื่องหนังสือค่า, โคลงหนังสือค่าและคัมภีร์ใบลานเรื่องสักกทูปนีอันเป็นที่มาของเรื่องหนังสือหรือหนังสือค่า ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมสมุดข่อย คัมภีร์ใบลานหรือหนังสือที่พิมพ์เป็นรูปเล่มทั้งที่พิมพ์เป็นอักษรลานนาและอักษรไทยกลาง แล้วจัดการถ่ายเอกสารต้นฉบับเหล่านั้นเพื่อที่จะนำมาศึกษาได้โดยละเอียด นอกจากนั้นผู้เขียนได้ขอให้ นายสิงหะ วรรณสัย จ้างผู้มีความรู้ให้คัดลอกคำขอเรื่องหนังสือค่าจากต้นฉบับสมุดข่อยที่อยู่ในความครอบครองของท่าน และท่านเจ้าของต้นฉบับก็ได้ตรวจทานฉบับคัดลอกให้ด้วย

หลังจากนั้นผู้เขียนได้นำเอาคำขอเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์
 ฉบับที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งถ่ายเอกสารมาจากฉบับจริงของอาจารย์มณี พยอมยงค์
 แห่งคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาถอดอักษรจากอักษรลานนามาเป็น
 อักษรไทยโดยคงรูปการสะกดและประสมอักษรให้เหมือนในฉบับอักษรลานนาทุกอย่าง
 และได้กล่าวถึงวิธีการถอดอักษรพร้อมทั้งฉันทลักษณ์ของคำขอไว้อย่างสมบูรณ์

ต่อมาผู้เขียนได้ศึกษาคำขอเรื่องหงส์หินหรือหงส์ผาคำฉบับของพระยา
 โสมาวิสัยโดยฉันทลักษณ์แล้วนำมาเปรียบเทียบกับคำขอหงส์หินฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๐
 ของเจ้าสุริยวงศ์และจำแนกข้อแตกต่างระหว่างทั้งสองฉบับ พร้อมกันนั้นผู้เขียน
 ได้ศึกษาคำธรรมเนียมหงส์ผาคำโดยตลอดและได้กล่าวถึงข้อที่น่าสนใจ เกศซึ่งปรากฏ
 ในคำธรรมเนียมไว้ด้วย

ภายหลังผู้เขียนได้ศึกษาคำขอหงส์หินฉบับต่างๆของเจ้าสุริยวงศ์
 เพื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างฉบับเหล่านั้น จากนั้นจึงได้ศึกษาเรื่องหงส์หิน
 ฉบับอื่นๆ เช่นโคลงหงส์ผาคำและคำขอหงส์หินฉบับผสม แล้วได้กล่าวถึงเรื่อง
 เหล่านั้นพอสังเขป และในตอนท้ายผู้เขียนได้จัดทำภาคผนวกไว้ด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย